

SAMLINGSPLAN FOR VARANGER MUSEUM 2025 - 2029

1 Innhold

1	Innledning.....	3
2	Offentlige mål og krav	3
3	Mål for Varanger museum	4
3.1	Samlingsarbeid.....	4
3.2	Bygningsvern.....	4
4	Status for museets samlinger	4
5	Samlingsinformasjon	7
5.1	Generelt	7
5.2	Metoder og verktøy	8
6	Samlingsutvikling.....	9
7	Tilgang til samlingene.....	9
8	Samlingsforvaltning.....	10
8.1	Magasin.....	10
8.2	Konservering	10
8.3	Digital langtidslagring.....	10
8.4	Bygningsvern og oppbevaringsforhold	11
8.5	HMS.....	11
9	Utfordringer og tiltak.....	11
9.1	Samlingsforvaltning.....	11
9.2	Bygningsvern.....	13

1 Innledning

Med *samlingsforvaltning* mener vi arbeidsprosesser som innsamling, registrering, digitalisering, prioritering, tilgjengeliggjøring og bevaring med tilhørende rutiner og prosedyrer. Samlingsforvaltning er en av museets kjerneoppgaver, sammen med forskning, formidling og fornying. Museets samlinger skal danne grunnlaget for forsknings- og formidlingsarbeid.

Med *museets samlinger* mener vi gjenstander, fotografi, fartøy, bygg, arkiv, lyd, film, naturlandskap og industrielle kulturminner som vi forvalter. I tillegg kommer *immateriell kultur* som defineres som språk, utøvende kunst, sosiale skikker, tradisjonelle håndverksferdigheter, ritualer, kunnskap og ferdigheter knyttet til naturen.

Samlingsplanen er et overordnet og førende planverk og oppslagsverk for eiere, styret, ledelse og samlingsforvaltningsstaben. Samlingsplanen er utformet i tråd med gjeldende strategi:

Varanger museum skal skaffe til veie og formidle ny kunnskap og nye problemstillinger gjennom bruk av egne samlinger.

Samlingsplanen legger strategiske føringer for arbeidet med samlingsforvaltning i planperioden.

Felles prosedyrer og metoder som er beskrevet i denne plan skal gjelde for alle avdelinger. Avdelingene har egne samlingsplaner og handlingsplaner med lokale prioriteringer og mål på områdene som omtales.

2 Offentlige mål og krav

Varanger museum er som medlem av International Council of Museums, pålagt å følge ICOMS museumsetiske regelverk:

«Museer har plikt til å anskaffe, bevare og utvikle samlinger som bidrag til å sikre samfunnets naturarv, kulturarv og vitenskapelige arv. Disse samlingene utgjør et viktig felles kulturgode som har en spesiell juridisk status og internasjonalt rettsvern. I dette samfunnsansvaret ligger forvalteroppgaver som inkluderer aktsomhetsplikt, langsiktig vern, dokumentasjon, tilgjengelighet og avhending under ansvar.» (ICOM , 2006)

I tillegg må museet følge opp politiske føringer fra stat, fylke, kommune samt lover og regler.

3 Mål for Varanger museum

3.1 Samlingsarbeid

Varanger Museums mål er å utføre et kvalitativt, systematisk og målbart samlingsarbeid.

Samlingene er museets viktigste kilder til kunnskap og opplevelse.

Prioriteringer:

1. Sikre målrettet innsamling av gjenstander og historie fra Varanger.
2. Tallfeste årlige mål for registrering og digitalisering.
3. Evaluering av måloppnåelse gjennomføres påfølgende år.
4. Sikre god representasjon i samlingene.

3.2 Bygningsvern

Varanger Museum skal inneha kompetanse innen tradisjonshåndverk som en ressurs for ivaretagelse av egne og områdets antikvariske bygg.

Prioriteringer:

1. Tilrettelegge for kunnskapsoverføring i tradisjonshåndverkfag.
2. Ha en rådgivende rolle som organ for vern av kulturhistoriske bygg i Varanger.
3. Utvikle en handlingsplan for prioritering og finansiering for istandsetting av museets bygninger.

4 Status for museets samlinger

Varanger museums samlinger skal reflektere det flerkulturelle nord forankret i historiens tre stammers møte. Museet skal spesielt ha fokus på grensehistorie, pomorhistorie, kvensk/norskfinsk kultur, partisanvirksomhet, samtidsdokumentasjon og Varangers øvrige lokale kulturhistorie.

I Norges nordøstligste hjørne er nærheten til Russland og Finland en viktig del av både fortid og nåtid, gjennom migrasjon og samhandling i området. Områdets beliggenhet som periferi i Norge har gjennom tidene også gitt sterke føringer for den flerkulturelle befolkningen gjennom myndighetenes interesser i ressurser, samt stat og kirkes integrasjons- og misjonsprosesser. Som grenseområde under 2. verdenskrig ble befolkning og bebyggelse kraftig rammet. Museet skal samarbeide med de samiske museene om Varangers samiske

kultur og historie. Museet skal også samarbeide med museer for de andre nasjonale minoritetene. Samtidshistorien i Varanger skal dokumenteres gjennom innsamling av materiell kultur, tidsvitneintervju og annen prosjektbasert minneinnsamling.

Vadsø museum – Ruija kvenmuseum er nasjonalt ansvarsmuseum for kvener/norskfinner. Dette innebærer at museet også bør ha en innsamling som går utover det Varanger-tilknyttede, dersom materialet er av vesentlig betydning for kvensk kulturhistorie.

Samlingene våre er lokalisert i de tre eierkommunene Vardø, Vadsø og Sør-Varanger og forvaltes av ansvarlige på avdelingene.

Museet har en relativt stor samling å forvalte og har en stor utfordring mht. etterslep på registrering av om lag 18.000 gjenstander som fysisk er fordelt på magasiner og bygg i eierkommunene. Det er også et stort etterslep på registrering av fotografier.

GJENSTANDER, FOTO OG FARKOSTER	Pr. 31.12.2024	% registrert	% digitalisert	% digitalt tilgjengelig
Kunsthistoriske gjenstander	180	93 %	92 %	62 %
Kulturhistoriske gjenstander	27 258	35 %	25 %	18 %
Arkeologiske gjenstander	255	100 %	100 %	100 %
Naturhistoriske gjenstander	1 080	93 %	82 %	34 %
SUM	28 773	38 %	29 %	20 %
Fotografier	463 457	4 %	6 %	3 %
Farkoster	30	57 %	57 %	57 %

Museet er ansvarlig for den praktiske forvaltningen av kulturhistoriske anlegg og bygningene inneholder også store deler av gjenstandssamlingen. Vår rolle som forvaltere innebærer vedlikehold, antikvarisk restaurering og faglig oppfølging. Det innebærer i tillegg administrativt arbeid med søknader om ekstern finansering da museet ikke har tilstrekkelige midler over eget driftsbudsjett. Museet forvalter også kaianlegg, kulturlandskap, et teknisk-industrielt anlegg, et hageanlegg og en rekke båter. Byggene står i en sammenheng, med kaianlegg eller kulturlandskap og er en del av dette sammen med planter og vekster, hoggestabber, brønner, slipesteiner, nyttevekster m.m.

BYGNINGER OG ANLEGG	Pr. 31.12.2024	% registrert	% digitalisert	% digitalt tilgjengelig
Kulturhistoriske bygninger	54	100 %	93 %	93 %
Andre bygninger	4	0 %	0 %	0 %
Teknisk - industrielle anlegg	1	0 %	0 %	0 %
Kulturlandskap	5	0 %	0 %	0 %
Hageanlegg	1	0 %	0 %	0 %

Arkivene som museet oppbevarer representerer både lokal historie og materiale av høy nasjonal verdi. Arkivmaterialet komplementerer gjenstandssamlingene og det er et mål at ansatte ved museet i større grad skal bruke materialet i formidlingsarbeid og egen forskning.

ARKIV	Pr. 31.12.2024
Privatarkiv, hyllemeter	15
Antall foto i arkiv	9
	558

Lydmateriale, antall lydbærere	403
Filmer antall	354

Status for oppbevaringsforhold varierer mellom avdelingene, og samlet sett er en for stor del av samlingens oppbevaringsforhold vurdert som ikke tilfredsstillende eller sågar dårlige:

	<i>Svært gode</i>	<i>Tilfredsstillende</i>	<i>Ikke tilfredsstillende</i>	<i>Dårlige</i>
Kunsthistoriske gjenstander	33 %	34 %	33 %	
Kulturhistoriske gjenstander	10 %	40 %	40 %	10 %
Arkeologiske gjenstander		100 %		
Naturhistoriske gjenstander		75 %	25 %	
Fotografier		50 %	50 %	
Farkoster (båter/fartøy/skip)		10 %	60 %	30 %

5 Samlingsinformasjon

5.1 Generelt

Museet skal så langt det er formålstjenlig søke å finne korrekte og juridisk holdbare opplysninger om alle gjenstander tilhørende museet. Alt arbeid og dokumentasjon knyttet til objektet skal registreres. Der det fins eldre utdaterte registreringsnumre, kryssrefereres disse inn i ny registrering.

Museene kan benytte seg av frivillige ressurser for hjelp med for eksempel lokalkunnskap og informasjon. Gjennom bruk av sosiale medier kan vi få informasjon eller ved å involvere historielag og faggrupper til å bidra i arbeidet.

Museet bruker bokmål i registreringen og i tillegg kvensk, finsk og samiske betegnelser på objekter der det er viktig å jobbe med å framme språk. Vi vil framme kvensk i kvenske/norskfinske samlinger og samisk i skoltesamiske og sjøsamiske samlinger.

5.2 Metoder og verktøy

Primus

Varanger museum bruker registreringsverktøyet Primus til gjenstander (kultur-, natur- og kunsthistoriske), foto, bygg og båter. Primus er et digitalt katalogiseringsverktøy for museenes samlinger som ivaretar objekt - dokumentasjon, informasjon og enkelte logistikk-funksjoner. Museet har egne veiledere for registrering i Primus.

Spectrum

Standarden Spectrum skal bidra til felles forståelse av oppgavene som faller inn under samlingsforvaltning i museer. Felles definisjoner av oppgaver og god praksis gjør det enklere å samarbeide på tvers i museene og over institusjonsgrensene. Standarden er vedtatt som standard for samlingsforvaltning i Varanger museum.

Significance

Arbeidsmetoden Significance vurderer en samlings sosiale og kulturelle betydning, og kan gå mer detaljert til verks og ta for seg enkeltgjenstander. Det er derfor et egnet verktøy for å foreta de beste prioriteringene med hensyn til mottak, registrering og avhending.

Benchmark

En sjekkliste på 10 virksomhetsfelter som skal vurderes

Asta

Varanger museum bruker Asta som registreringsverktøy for arkivbestanden. Asta er et system for registrering og forvaltning av eldre, avsluttede arkiver og er basert på de gjeldende standarder for arkivbeskrivelse i Norge. Asta er en forutsetning for å kunne gjøre arkiver og informasjon om dem tilgjengelig for publikum, ved å publisere arkivbestand til Arkivportalen og publisere digitalisert arkivmateriale til Digitalarkivet.

FotoWeb

Vi forvalter våre dokumentasjonsfotografi som ikke er tatt inn i samlingene i databasen FotoWeb, og deler av dette er dokumentasjon av samlingen våre. I delarkivet dokumentasjon ligger bilder tatt i dokumentasjonsøyemed - samtidsdokumentasjon. Mange museer kategoriserer dette som samling. I tillegg lagres markedsføringsfoto, arkivfoto/egendokumentasjon og restaureringsfoto her, så deler av bildene kan gi utfyllende informasjon om våre samlinger. Alle ansatte skal kunne legge inn bilder i FotoWeb.

Vurdering av samlingene

Varanger museum skal i sitt arbeid framover utføre prioritering i samlingene. Metoden kalt «Vurdering av samlingene» (Haugalandsmuseene , 2016) bør anvendes i dette arbeidet.

6 Samlingsutvikling

Å utvikle samlingene for framtida betyr å prioritere gjennom inntak og avhendinger i forhold til gjeldende strategi, museets formålsparagraf og faglige ansvarsområder. Både materiell og immateriell kulturarv fra fortid og samtid må ivaretas. Ved aktiv innsamling skal det samles inn objekter/materiale i tråd med strategi, formål og handlingsplaner for dokumentasjon, forskning eller formidling som til enhver tid er gjeldende ved museet. Ved henvendelser/passiv innsamling som gaver, testamentariske donasjoner og eventuell overdragelse av objekter fra andre museer (avhending) skal objektene/materialet vurderes i en inntakskomite før inntak.

For å kunne utvikle og forbedre samlingen i tråd med strategi, formål og handlingsplaner bør delsamlinger gjennomgås med hensikt å få oversikt, og ha som et delmål kunne avhende deler av samlingen. Implisitt blir dette et arbeid med å trekke fram viktige objekter fra samlingene og sette de i en historisk og samfunnsrelevant sammenheng, få bedre oversikt over og kunnskap om samlingene våre.

7 Tilgang til samlingene

Museet *forvalter* samlingen på samfunnets vegne og den skal være tilgjengelig gjennom fysiske besøk, digital tilgjengeliggjøring og formidling. Museenes samlinger skal gi rom for refleksjon og innsikt i museets fagområder og samfunnet generelt. Vi skal kunne vise til kunnskap vi får gjennom samlingene og formidle historien og samtiden med utgangspunkt i

samlingene. Samlingene skal tilgjengeliggjøres for forskning i dag og for framtiden for eget og andres bruk.

Fysisk tilgjengeliggjøring skjer gjennom utstillinger, inn- og utlån og bruk av samlinger for eksempel gjennom formidling. Digital tilgjengeliggjøring skjer på nett gjennom løsninger som Digitalt museum, Arkivportalen og Digitalarkivet. Informasjon om tilgjengeliggjorte samlinger ligger på museets nettside. For å få tilgjengeliggjort samlingen digitalt må den gjennom en digitaliseringsprosess som også omtales i dette kapitlet.

Digital tilgjengeliggjøring er en ressurs for forskere, for utvikling av pedagogiske opplegg og øker tilgangen til sårbare samlinger. Tilgjengeliggjøringen kan også føre til engasjement, nysgjerrighet, bestillinger, utlån og fysiske besøk i museet for å se originalgjenstandene. Varanger museum skal etterstrebe og legge ut materiale så fritt som mulig og bruke CC – lisenser på foto slik at det tydelig framgår hvordan bildene kan brukes.

8 Samlingsforvaltning

8.1 Magasin

Museet og lokalbefolkningen har et ønske om å oppbevare gjenstander, foto og arkiv lokalt fremfor å samle museets samlinger på et felles sted. Dette krever investeringer i hver av eierkommunene fremfor å konsentrere magasin på et sted i tråd med Kulturrådets evaluering 2019.

8.2 Konservering

I mangel på egen teknisk konservator må ordinær konservering være preventiv konservering. I enkelte tilfeller kan man søke om ekstraordinære prosjektmidler fra eksterne finansieringskilder for å få gjennomført hastetiltak. Prosedyre ved preventiv konservering utføres i hht. Spectrum.

8.3 Digital langtidslagring

Utfordringene gjelder både det *digitaliserte materialet* og det *digitalt skapte materialet*. Det digitaliserte materialet er digitalisert analogt materiale som digitaliseres da det åpner for helt andre formidlingsmuligheter og for å spare originalmaterialet for bruk. Det digitalt skapte materialet representerer den største utfordringen. Dersom det går tapt er det borte

for alltid. Ansvar for digital langtidslagring må plasseres i organisasjonen og løsninger for digital langtidslagring evalueres i forhold til økonomi.

8.4 Bygningsvern og oppbevaringsforhold

Museet befinner seg i en vanskelig situasjon som forvaltere og eiere av fredede og verneverdige bygg, da kommunalt eide bygg ikke kan motta støtte fra Riksantikvaren etter regelendringer fra 2011. I praksis har manglende ressurser og finansiering medført et stort etterslep på en omfattende verneverdig bygningsmasse. Det er utarbeidet plan for prioritering av nødvendige tiltak for de kulturhistoriske byggene i Varanger museum som pr 2019 hadde beregnede kostnader til vedlikehold på ca 35 millioner kroner. I tillegg må det beregnes kostnader til kaianleggene som utgjør større og dyrere vedlikehold enn enkelte bygg.

Kulturdirektoratet skriver i sin rapport «Det nasjonale museumsnettverket» for 2024:

Museene rapporterer om store økonomiske behov for å hente inn etterslep på restaurering av bygninger. Prioriteringer må til, men ansvaret kan ikke kun legges på enkeltmuseer. Det er behov for en langsiktig og helhetlig samtale om prioriteringer i bygningsvern på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå, som også staten må ta del i.

Sammen med andre museer og museumsorganisasjoner må Varanger museum følge opp dette slik at det gir seg utslag i praktisk politikk.

8.5 HMS

Selskapets HMS-arbeid skal inkluderes i arbeidet med samlingene.

9 utfordringer og tiltak

9.1 Samlingsforvaltning

Museet har som andre museer en rekke utfordringer og i planperioden prioriteres arbeidet med følgende:

Vardø – eierskap til samlingene

Representantskapet, styret og administrasjonen har i fellesskap arbeidet intensivt for å finne en løsning på den mangeårige konflikten mellom Vardøhus Museumsforening og Varanger museum. Det er gjennomført dialogmøter mellom museet, foreningen og Vardø kommune

uten å oppnå gode resultater. Varanger museum har innhentet juridisk rådgivning for å avklare spørsmål om eierskap til samlingene.

Vardø – behov nytt/forbedret museumsbygg

Museet arbeider nå for å få igangsatt en mulighetsstudie for et framtidig museumsbygg i Vardø, slik at kulturarven i Vardø kan sikres forsvarlige magasinforhold og en trygg og langsiktig forvaltning.

Vadsø – Manglende kapasitet registrering

Det er nødvendig å styrke Vadsø museum med en 100 % registratorstilling. Det er ikke mulig å omdisponere eksisterende ressurser til dette formålet. I Stortingets behandling av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport understrekes det at «eksisterende institusjoner skal styrkes». Vadsø museum har lang erfaring og kompetanse innen formidling og forsoningsarbeid, og var en av de første institusjonene som ble etablert for å formidle kvensk kultur.

Kirkenes – Lekkasje fra yttertak ved Grenselandmuseet

I januar 2026 ble det avdekket vannskade ved Grenselandmuseet. Vann har trengt inn gjennom yttertaket og forårsaket skader på innertak og deler av samlingen.

Grenselandmuseet eies av Stiftelsen Grenselandssenteret (kommunalt eid stiftelse). Det pågår prosess med sikte på oppløsning av stiftelsen og overføring av bygget til Sør-Varanger kommune.

Forsikringen dekker ikke skader som skyldes utett tak. Stiftelsen har anmodet Sør-Varanger kommune om bistand til kartlegging og utbedring av skadene. Det er behov for snarlig avklaring av skadeomfang og en varig løsning for taket.

Samarbeid på tvers av avdelinger

Varanger museum har etablert et samlingsforum som møtes både fysisk og digitalt. Konservatorer og registratorer fra alle avdelinger deltar. Forumet deler erfaringer om komplekse utfordringer i samlingsarbeidet og utvikler felles metodikk og beste praksis gjennom faglige drøftinger.

9.2 Bygningsvern

Behov økt bemanning

Styret i Varanger museum vedtok i 2024 en tiårig strategiplan der bygningsvern er et sentralt satsingsområde. Målet er at museet skal ha kompetanse i tradisjonshåndverk som ressurs for ivaretagelse av egne og regionens antikvariske bygg.

Varanger museum skal tilrettelegge for kunnskapsoverføring innen tradisjonshåndverk, ha en rådgivende rolle i vern av kulturhistoriske bygg i Varanger og utvikle en handlingsplan for prioritering og finansiering av istandsetting av egne bygninger.

Museet forvalter en stor kulturhistorisk bygningsmasse på vegne av kommunene. Med svært begrensede håndverksressurser har minimumsvedlikehold og strenge prioriteringer vært nødvendig i mange år. Prioriteringen følger prinsippet: sikkerhet/krisetiltak – vernestatus – formidlingsverdi. Museet har to håndverkere, én i Vadsø og én i Kirkenes, som også ivaretar vaktmesteroppgaver. Det er krevende å rekruttere kvalifiserte håndverkere i regionen, og manglende ressurser gjør nyansettelser umulige.

Vi arbeider for å styrke bemanningen i bygningsvern gjennom flere tiltak. Museet jobber for å etablere en treårig prosjektstilling som skal arbeide i praksis sammen med den erfarne håndverkeren i Kirkenes. To personer vil kunne utføre betydelig mer vedlikeholdsarbeid enn én, noe som kan redusere etterslepet vesentlig. Mange vedlikeholdsprosjekter er for store til å håndteres av én person, både tidsmessig, faglig og HMS-messig.

Museet forsøker også å skaffe nødvendig kompetanse gjennom arbeidstrening i samarbeid med NAV og tiltaksbedrifter. I 2025 hadde Vadsø museum eksempelvis en tidligere båtbygger i arbeidstrening i flere uker, noe museet hadde stor nytte av.

Vern gjennom bruk

Museet har inngått samarbeid med et veletablert kunstnerpar som har jobbet i Finnmark i mange år og nå trenger nye lokaler. Kjeldsenbruket i Vadsø vurderes som egnet for deres virksomhet. Avtalen sikrer helårs drift av anlegget og bidrar til videre vern gjennom aktivitet.

Samarbeid om Nordre Namdalen gård

Styret vedtok for to år siden å avslutte forvaltningen av gården, som ligger svært utilgjengelig uten kjørevei. Sør-Varanger kommune motsatte seg dette, og museet samarbeider derfor videre med Sør-Varanger historielag, som har gjennomført dugnader i dialog med museet. Målet er å fortsette samarbeidet, selv om den krevende adkomsten også skaper utfordringer for frivillige.